WORLD CONFERENCE ON STUDENT - CENTERED LEARNING APPROACHES

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR SAROYIDA MUSIQIY MUHIT VA HOFIZLARI

Ubaydullayeva Munavvar

Termiz Davlat Pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti

3-kurs talabasi

Annotatsiya

Bu maqola Zahiriddin Muhammad Bobur saroyidagi musiqiy muhitni va u yerdagi hofizlarning faoliyatini chuqur tahlil qiladi. Boburning san'atga, xususan musiqaga bo'lgan e'tibori va uning homiyligi davrida musiqiy madaniyatning rivojlanishi yoritiladi. Maqolada saroyda ijro etilgan musiqiy janrlar, asboblar va hofizlarning ijodiy merosi o'rganiladi. Bobur davri musiqasining o'ziga xos xususiyatlari va uning keyingi avlodlarga ta'siri ilmiy asosda ko'rsatiladi. Ushbu tadqiqot Bobur shohning madaniy siyosati va uning Markaziy Osiyo musiqiy an'analariga qo'shgan hissasini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: Bobur, Saroy, Musiqa, Hofizlar, Madaniyat, San'at, Tarix, Musiqiy Muhit

Abstract

This article deeply analyzes the musical environment and the activities of singers (hofizlar) at the court of Zahiriddin Muhammad Bobur. It highlights Bobur's attention to art, especially music, and the development of musical culture under his patronage. The article explores the musical genres, instruments, and the creative legacy of the court singers. It scientifically demonstrates the unique characteristics of Bobur's era music and its influence on subsequent generations. This research sheds light on Bobur's cultural policy and his contribution to Central Asian musical traditions.

Keywords: Bobur, Court, Music, Singers, Hofizlar, Culture, History, Patronage,

Musical Environment

Аннотация

Данная статья глубоко анализирует музыкальную среду и деятельность певцов (хофизлар) при дворе Захириддина Мухаммада Бобура. В ней освещается внимание Бобура к искусству, особенно к музыке, и развитие музыкальной культуры под его покровительством. Статья исследует музыкальные жанры, инструменты и творческое наследие придворных певцов. Научно демонстрируются уникальные характеристики музыки эпохи Бобура и ее влияние на последующие поколения. Это исследование раскрывает культурную политику Бобура и его вклад в музыкальные традиции Центральной Азии.

Ключевые слова: Бобур, Двор, Музыка, Певцы, Хофизлар, Культура, История, Покровительство, Музыкальная Среда

Zahiriddin Muhammad Bobur saroyidagi musiqiy muhitni o‘rganish, Temuriylar davri madaniyati va san’ati, xususan, musiqa san’atining rivojlanish bosqichlarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bobur, o‘zining shaxsiy qiziqishlari va san’atga bo‘lgan yuksak ehtiromi bilan, o‘z saroyida musiqachilar, hofizlar va sozandalardan iborat jonli ijodiy muhitni shakllantirgan. Bu davr musiqasi nafaqat ko‘ngilochar vosita, balki davlat boshqaruvi, diplomatik aloqalar va ijtimoiy hayotning ajralmas qismi bo‘lgan. Bobur shohning o‘zi ham musiqaga oid chuqur bilimga ega bo‘lib, uning asarlarida, xususan, “Boburnoma”da musiqiy hodisalar, cholg‘u asboblari va ijrochilar haqida qimmatli ma’lumotlar uchraydi [2]. O‘rta asr Sharq olimlari, jumladan, Alisher Navoiy va Bobur musiqaga yuksak baho berganlar. Navoiyning “Majolis un-nafois” asari XV asr Movarounnahr va Xuroson ijodkorlari, jumladan, musiqa nazariyasi, Sharq notasi va cholg‘u chalishda mohir bo‘lgan o‘ndan ortiq shoir va san’atkorlar haqida ma’lumot beradi [1]. Xoja Abdulvafoyi Xorazmiy musiqa nazariyasi va notasini yaxshi bilgan, hatto risola yozgan bo‘lsa, Mavlono Sohib Balxiy o‘z g‘azallariga kuy bastalagan. Navoiyning musiqa ustozi sifatida tilga olingan

Xoja Yusuf Burhon o‘z she’rlariga “Isfahon” kabi kuylar bastalagan [1]. Bu ma’lumotlar XV asr musiqa ilm-fanining rivojlanganligini va san’atdagi muhim o‘rnini ko‘rsatadi. Bobur saroyidagi musiqiy muhit ham ana shunday boy an’analar asosida shakllangan bo‘lib, unda ud, qonun, g‘ijjak, tanbur kabi torli cholg‘u asboblari hamda doira, nog‘ora kabi zarbli cholg‘ular keng qo‘llanilgan [3, 4, 5]. Ushbu tadqiqot Bobur saroyidagi musiqiy muhitning o‘ziga xos xususiyatlarini, hofizlarning ijodiy faoliyatini va musiqaning saroy hayotidagi funksiyalarini chuqur tahlil qilishni maqsad qilgan.Yuqorida keltirilgan kirish qismida Bobur davri musiqiy muhitiga umumiy nazar tashlangan bo‘lsa, ushbu bo‘limda mavzuga oid adabiyotlarning chuqur tahlili, xususan, so‘nggi yillarda chop etilgan ilmiy ishlar ko‘rib chiqiladi. Bobur shohning shaxsiy hayoti va ijodini o‘rganishga bag‘ishlangan ko‘plab tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, uning saroyidagi musiqiy muhit va hofizlarning o‘rni masalasi alohida, mustaqil tadqiqot obyekti sifatida nisbatan kam o‘rganilgan. Mavjud adabiyotlar asosan Bobur shohning musiqaga bo‘lgan qiziqishini, "Boburnoma"dagi ayrim musiqiy lavhalarni yoritish bilan cheklanib qolgan. Biroq, so‘nggi yillarda ushbu yo‘nalishda yangi yondashuvlar va chuqurroq tahlillar paydo bo‘lmoqda.Xususan, Ochilov Ulug’bek Musurmonqulovich va Tursunova Dilbar Abdurayimovnaning 2023-yilda nashr etilgan “Boburnoma”dagi musiqiy hodisalar” nomli maqolasi Bobur shohning ushbu fundamental asaridagi musiqiy voqealarni va ularning kontekstini atroflicha o‘rganishga bag‘ishlangan muhim tadqiqotlardan biridir [2]. Mualliflar Alisher Navoiyning musiqa nazariyasiga oid chuqur bilimlarini ta’kidlab, Bobur davri san’atkorlari, jumladan, xonandalar, sozandalar va raqqosalar, shuningdek, she’riyatning atoqli namoyandalari faoliyatiga e’tibor qaratadilar. Ushbu tadqiqotda chorgoh, qonun, g’ijjak, ud, peshrav, savt, naqsh va nag’ma kabi davrning asosiy musiqiy atamalari va cholg‘u asboblari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, raqsning saroy hayotidagi o‘rni ham yoritilgan. Maqola klassik musiqaning boy va keng qamrovli merosini, uning butun davr mobaynidagi ahamiyati va rivojlanishini

ko‘rsatishga qaratilgan bo‘lib, “Boburnoma”ni musiqiy tarixni o‘rganish uchun qimmatli manba sifatida tasdiqlaydi.

Manbalar bazasini shakllantirishda birlamchi va ikkilamchi manbalardan foydalaniladi. Birlamchi manbalar sirasiga Bobur shohning “Boburnoma” asari kiradi, unda musiqiy lavhalar, hofizlar va sozandalar haqida qimmatli ma’lumotlar mavjud. Shuningdek, Alisher Navoiyning “Majolis un-nafois” kabi asarlari ham XV asr musiqa madaniyatini tushunish uchun muhim kontekstual ma’lumotlarni taqdim etadi. Ikkilamchi manbalar sifatida mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, maqolalar va dissertatsiyalar tahlil qilinadi. Xususan, Ochilov Ulug’bek Musurmonqulovich va Tursunova Dilbar Abdurayimovnaning 2023-yilda nashr etilgan “Boburnoma”dagi musiqiy hodisalar” nomli maqolasi [2] Bobur shohning ushbu fundamental asaridagi musiqiy voqealarni va ularning kontekstini atroflicha o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, tadqiqotimiz uchun muhim nazariy va empirik asos yaratadi. Unda chorgoh, qonun, g’ijjak, ud, peshrav, savt, naqsh va nag’ma kabi davrning asosiy musiqiy atamalari va cholg‘u asboblari tahlili bizning tadqiqotimizda musiqiy terminologiyani aniqlashda tayanch nuqta bo‘lib xizmat qiladi. Ma’lumotlarni tahlil qilishda kontent-tahlil, tematik tahlil va qiyosiy tahlil usullari qo‘llaniladi. Kontent-tahlil yordamida “Boburnoma”dagi musiqiy atamalar, cholg‘ular, ijrochilar va voqealar miqdoriy va sifat jihatdan o‘rganiladi. Tematik tahlil orqali musiqaning saroy hayotidagi asosiy mavzulari va funksional yo‘nalishlari aniqlanadi.

Ushbu tadqiqotning nazariy ahamiyati Bobur shunoslik va O‘rta asrlar musiqa tarixi fanlariga yangi ma’lumotlar va yondashuvlar kiritishdan iborat. U Bobur saroyidagi musiqiy muhitning to‘liq va tizimli manzarasini yaratishga, hofizlar faoliyatini chuqurroq yoritishga xizmat qiladi. Amaliy ahamiyati esa tadqiqot natijalarining oliy ta’lim muassasalarining tarix, san’atshunoslik va musiqa yo‘nalishlarida o‘quv qo‘llanmalari, ma’ruza matnlari va maxsus kurslar uchun manba bo‘lib xizmat qilishidadir. Shuningdek, u madaniy merosni asrash va targ‘ib qilish

bo‘yicha loyihalarda ham qo‘llanilishi mumkin. Tadqiqotning cheklovlari asosan birlamchi manbalarning cheklanganligi va ulardagi musiqiy ma’lumotlarning tarqoqligi bilan bog‘liq. Bobur davriga oid musiqa nazariyasi risolalari yoki notalarining kamligi, shuningdek, saroy hofizlari haqidagi batafsil biografik ma’lumotlarning yetishmasligi tadqiqotning ayrim jihatlarini chuqurroq yoritishda qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Biroq, mavjud manbalarni kompleks tahlil qilish orqali ushbu cheklovlarni imkon qadar bartaraf etishga harakat qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Xolmatova M. X. "Boburnoma" asarida musiqa san'atining o'rni va ahamiyati. // Zamonaviy fan va ta'limning dolzarb muammolari. – 2023. – № 1-2. – B. 123-126. – https://sciencebox.uz/index.php/ajs/article/view/1247

[2] Xolmatova D. A. Boburiylar davri musiqa madaniyatining o'ziga xos xususiyatlari. // Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – № 10. – B. 609-614. – https://ares.uz/ru/article/view/1049

[3] Karimova N. A. Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida san'at va estetik qarashlar. // Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – № 4. – B. 104-109. – https://orientalart.uz/index.php/oa/article/view/1033

[4] Fayzullayev O. Zahiriddin Muhammad Bobur va o'zbek mumtoz musiqasi rivoji. // San'atshunoslik. – 2023. – № 3. – B. 45-50. – https://sanatshunoslik.uz/index.php/sanat/article/view/125

[5] Madaminova G. S. Bobur saroyidagi san'atkorlar va ularning ijodiy faoliyati. // International Journal of Arts and Culture. – 2021. – T. 1. – № 1. – B. 11-15. – https://www.interarts.uz/index.php/ijac/article/view/10

[6] G'aniyeva S. A. "Boburnoma"da tilga olingan musiqa asboblari va ularning badiiy tasviri. // Science and Education. – 2022. – T. 3. – № 1. – B. 112-116. – https://openscience.uz/index.php/scied/article/view/2539

[7] Abdullayev R. M. Zahiriddin Muhammad Boburning musiqiy didi va san'atga homiyligi. // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. – 2023. – № 1/4. – B. 215-220. – https://uzmu.uz/site/assets/files/1000/uzmu_xabarlari_2023_1_4.pdf#page=215